ماددەی هۆشبەر دێ عێراق شەپڕەدار بکات.. فازیل شەوڕۆ

لە سادەترین پێناسەدا دەکرێ بڵێین:"ماددەی هۆشبەر، ئەو کۆمەڵە ماددەیە کە کۆئەندامی دەمار ژەهراوی دەکەن و بە شێوەیەک لە شێوەکان وا لە مر□ق د□کەن خەواڵو و بێهۆش و سڕر بێ و ببیتە هۆی ئا□ودە بوونی کەسی بەکاربەر.

ئا□ودەبوونیش خواستێکی زۆرەملیە بۆ بەردەوامبوون لە بەکارهێنانی دەرمانەکە یان بەدەستهێنانی بە هەر شێوەیەک بێت، لەگەڵ مەیلی زیادکردنی ژەمی دەرمانەکە؛ کە دەبێتە هۆی وابەستەیی دەروونی و جەستەیی و کاریگەریی زیانبەخش لەسەر تاک و کۆمەڵگا. نیشانەکانی وابەستەبوونیش بەو ماددەیە، کۆمەڵێک دیاردەی ڕەفتار و مەعریفی و فیزیۆلۆژییە کە دوای دووبارە بەکارهێنانی مادەکان پەرەدەسەنن و بەزۆری خواستێکی بەهێزی لەخۆدەگرێت بۆ بەردەوامبوون لەسەر ئەو کارە سەرەڕای دەرئەنجامە زیانبەخشەکان.

ئەو ئافاتە کە ئیمڕۆ بووەتە دیاردەیەکی جیهانی، مێژوویەکی دێرینی هەیە، لە کۆمەڵگا سەرەتاییەکاندا، لە چەندان ڕێوڕەسم و تقووسی ئایینی بۆ جۆشدان و وررووژاندنی مێشک و دەروون بکارهاتووە. بەڵام تاوەکو سەدەی نوزدەم ئەو ئافاتە نەبووە، مەترسییەکی هێندە کووشندە، کاتێک چینییەکان کەوتنەخۆ بۆ کۆنتڕۆلکردنی بازرگانی کردنی ماددە هۆشبەرەکان. بەڵام هەر ئینگلیزەکان کوێخا و سەرپاڵەی ئەو بازرگانییە گەرمەبوون و گواستنەوەی تریاکیان لە هیندستانە و بۆ چین قۆرغ کردبووە. ئەمەش بووە هۆی هەڵگیرسانی شەڕی تریاک (١٨٣٩-١٨٤٢) لە نێوان چینییەکان و ئینگلیزەکاندا. ئەمەش دەرگای بۆ بازرگانە فەڕەنسی و ئەمەریکییەکان واڵاکرد و لە ئەنجامدا جەنگی دووەمی تریاک (١٨٥٦-١٨٦٠)ی لە نێوان شەڕکەرەکان لێکەوتەوە. لە ساڵی (١٨٥٨)هاوردەکردنی تریاک بۆ چین بە یاسایی کرا بە پەیماننامەکانی تیەنجین کە ڕێژەیەکی گومرگی بۆ هاوردەکردنی تریاک دیاری کرد. بەوەش بازرگانییەکی نایاسایی تریاک، کە لەلایەن قاچاخچییەکانەوە لە باشووری چین ئەنجامدرا، هانی چەتەگەری و چەتەی دەریایی دەدا و لە کۆتاییدا بازرگانییەکە هەموو جیهانی گرتەوە.

یەکەمین کۆنفرانسی تریاک، لە لاهای لە ساڵی (١٩١٢) بەڕێوەچوو.

بەڵام ڕاسپاردەکانی لە ماوەی جەنگی جیهانی یەکەمدا هەڵپەسێردرا، بۆی لە ڕێککەوتننامەی ساڵی (١٩٢٥)، سنووری بەرهەمهێنان و دروستکردن و بازرگانی کردن بە ماددە هۆشبەرەکان دەستنیشان کرا. تا بەپێی پرۆتۆکۆڵێکی ماددە هۆشبەرەکان لە کانوونی دووەمی (١٩٤٦) ئەرکەکانی کۆمەڵەی نەتەوەکان و ئۆفیسی نێودەوڵەتی پاکوخاوێنی، گواسترانەوە بۆ نەتەوە یەکگرتووەکان و بۆ ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی . لە ساڵی (١٩٦١)دا یەک ڕێککەوتننامەی تایبەت بە ماددە هۆشبەرەکان لە نیویۆرک داڕێژرا لەو ڕۆژەوە ئەو ڕێککەتنامانە ساڵ دوای ساڵ هەمواردەکرێنەوە و ڕێکدەخرێنەوە. ئیمڕۆ سەدان ڕێکخراوی حکوومی و مەدەنی لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی و ناوچەیی دامەزراون و شەو و ڕۆژ بەیەکەوە گەرە دەدەن بە بەرەنگاربوونەوەی ئەو ئافاتە کووشندەیە.
لەڕاستیدا کۆمەڵگای عێراقی، تاوەکو ساڵی (٢٠٠٣) بەو ئافاتە نامۆ بوو، مەگەر لە فیلمەکانی سینەمای میسرییدا، جاروبار گوێبیستیی ئەو زاراوەیە دەبوون. بۆیە عێراق، بە خاوەنترین وڵاتی ڕۆژهەڵاتی ناوەند مەزەندە دەکرا، کە خاڵی بووە لە ماددە هۆشبەرەکان.
خۆم هەمیشە حەز بەو شوێنە شەعبییانەی وەکو بازاڕ و چایخانە و هەڕاجخانەی شەعبی دەکەم و پێمخۆشە سەردانیان بکەم، کە لە زانکۆی بەغدا دەمخوێند (١٩٧٠ ـــ ١٩٧٥)، ئەوەم لە لای مامەزایەکی باوکم باس کرد، ئەو هەموو کون و قوژبنێکی بەغدا شارەزا بوو، چونکە ساڵانێک بوو شۆفێری نەجدە بوو لەوی، یەکسەر گوتی:"ئەوە باش نییە! چونکە هەندە شوێن هەیە، تۆ نازانی ناو و ناوبانگی پیسە و ڕێت بکەوێتە ئەو شوێنانە ڕەنگە تووشی دەردەسەریش بیت." ئەوجا ناوی چایخانەیەکی میللی هێناو گوتی:"ئەوە، بنکە و مۆڵگەی حەشیشەخۆرانە لە بەغدا." ئەوە یەکەمجارم بوو، گوێم لە (چایخانەی حەشیشەخۆران بێ). ئەو بۆی ڕوونکردمەوە کە ئەم شوێنانە شەو و ڕۆژ لەژێر چاودیری ورد و چر دان و ئەوەی پێوە بێ، یەکسەر مەحکومە بە سێدارە. جا ئەو (١٠) ساڵەی کە وەک مامۆستا لە لیبیاش بووم (١٩٩٤ ـــ ٢٠٠٥)، ئەزموونێکی زۆر لە ئاڵوودەبووەکانی ئەو وڵاتە فێربووم. بەداخەوە، قاتیلی سەرەکی لەناوچوونی گەنجەکانی ئەو وڵاتە ماددەی هۆشبەر بوو بە پلەی یەکەم و ڕووداوی هاتووچۆ بە پلەی دووەم. کە خەڵکەکە بەردەوام گلەیی ئەو پەتایەیان لە موعەمەر قەزافی دەکرد، دەیگوت:"چیبکەم، ئەوە ئافاتێکی جیهانییە!" جا ماددەی هۆشبەر ئامرازێکی خۆشکردنی ئاگری ڕاپەڕینی (١٧)ی فیبریوەری(٢٠١١) بوو، کە خەڵکەکەی بێزارکردبوو و دەیانزانی ڕژێم بە سەرگەردانکردنی ڕۆڵەکانیان ، چاوپۆشی لێدەکات ، کە ئەم ڕەفتارەش دواتر سەری قەزافی خوارد.

لە ساڵی (٢٠٠٩) لە فێکەخانەی ئەستەمبوڵ، دوو خوێندکاری ئامادەییم ناسی کە دانیشتووی بە غدا و نەجەف بوون، لە میانەی گفتوگۆ و قسەوباس دەربارەی خوێندن و پەروەردە، ئەو دوو خوێندکارە، هەندێ زانیاریی مەترسیداریان دەربارەی بڵاوبوونەوەی ماددەی هۆشبەر باس کرد، کە من مووچڕکم بە لەشی دادەهات. ئەوان گوتیان:"ژمارەیەکی بەرچاو لە خوێندکارە کچەکانیش لە ئامادەیی و پەیمانگا و زانکۆکانی بەغدا و نەجەف و کەربەلا ئاڵوودەی بوون."
هەر ئەو ساڵە، کاتێک خەریکی دامەزراندنی هەیکەلی کارێکی هونەری بووم، لە کۆیە، سەیرم کرد، قەپێلکەی زۆری حەبی بەکارهاتوو لەو ناوە کەوتووە، کە زوو بەرپرسانی شارم لێ ئاگادارکردەوە. ئەوە بووە هاندەرم بۆ نووسینی بابەتێکی ئەکادیمی ورد و تێروتەسەڵ بۆ ناوونیشانی (لافاوێکی بێ ئامان بەرەو ئێرە بەڕێوەیە، ئاگادار بن!) و لە (٣) ژمارەی گۆڤاری (ژیار)ی شکۆدار بە زنجیرە بڵاوکرایەوە.
ئەمەش یەکەمین توێژینەوەی زانستیی بوو لە هەرێمدا بکرێت و بخرێتە بەردەم هەموو بەرپرسانی هەرێم و لایەنە پەیوەندیدارەکان ـــ بەداخەوە، نەمدیت، هیچ بەرپرسێکی دڵسۆزی ئەم وڵاتە بابەتێک بە فلسێکی سوور بکڕێ، لەکاتێکدا ئەو کات دەکرا هەنگاوی جددی هەڵگرن و ڕێ لە پەرسەندی ئەو ئافاتە کووشندەیە بگرن، چونکە ڕاسپاردەکانمان جوان جوان دەست نیشان کردبوو. (لێرە کەوانەیەک دەکەمەوە، بەڕێوەبەرایەتیی کتێبخانەیەکی گشتیم لە شاری دوبلن ئاگادار کردەوە، کە لەسەر ڕەفتەی کتێبخانەکە چەند مەروولەیەکی وردم بینیوە، سوپاسنامە و خەڵاتیان بۆ ناردم!)
لەگەڵ ڕوخاندن و بە ئەرزی دادانی پەیکەرەکەی سەددام حوسەین لە گۆڕەپانی ئەندەلووس، بازرگانیی کردن بە ماددەی هۆشبەرکان هات جێی پێخەی لە وڵاتدا بکایە و وردە وردە گەش بکات و پەرەپسەنێ. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، لە ساڵانی (٢٠٠٣ تا ٢٠٠٥)، ئۆفیسی تایبەت بە چاودێریکردنی ماددەهۆشبەرکان لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، عێراقی وەکو پردی گوستنەوەی ماددەی هۆشبەر ناساند لە نێوان ئەفغانسان و ئێران، لە لایەک و وڵاتانی کەنداو و ئوردن و سووریا و تورکیا لە لایەکی دیکە.
دەتوانین ساڵی (٢٠٠٥) بە دەستپێکی کردنەوەی بازاڕی ماددەی هۆشبەر دابێنی لە عێراق. بە یەکەمین جاریش لە بەسرای دووەمین گەورەترین شاری عێراق دەستی پێکرد و هاوکات شاری نەجەف و کەربەلاشی گرتەوە. هەندەی پێنەچوو گەیشتو شاری میسان و زیقار.

کوردی دەڵێ:"فەیان، مەعلانە، دەزانە کەندەرە، نیسکان دەنە." جا بازرگانانی ماددەی هۆشبەریش نەک هەر مەعلانن، بەڵکوو ئەزموونی

کۆڵەکەبووی چەندان ساڵە و چەندان وڵاتانیان هەیە و بە کردە، توێژینەوەی ورد لە سەر هەموو لایەنەکانی کۆمەڵکا دەستنیشانکراوەکانی خۆیان دەکەن، بە ئەزموون و تەجروبەی سەرکەوتووی هەنگاو هەڵدەگرن. ـــ ئەمانە لە فەرهەنگی نەتەوە یەکگرتووەکاندا بە وردی ئاماژەیان پێدراوە، باس دەکات کە چۆن بازرگان و قاچاخچییەکان ڕۆژ بە ڕۆژ تەکتیک و فەنوفنوونی نوێ دەهێننە ئاراوە.

دوای شاڵاوی هاوپەیمانان و ڕۆخانی ڕژێمی بەعس و هەڵوەشاندنەوەی هەرچی دامودەزگای سەربازی و ئاسایش و هەواڵگەری و زانیاریی ئەو وڵاتە هەبوو نەک هەر تەفنیش کران بەلکو تەفروتونا کران، وڵات بووە، وڵاتی بێ حاکم و بێ ساحێب، ئەمە یەکەم هاندەری درواسێیە چاوبرسییەکان و داخ لەدڵەکانی عیراق بوو، کاتێک بینیان، دەرگا و دەروازەی سنووری هەزاران کیلۆمەرتان بە خراوەتە سەرپشت. هەڵتەکاندنی بناغەی ئابووری و دارایی و بازاڕیش، دوای ئەو هەموو ساڵانی گەمارۆکان، بووە هۆکاری دووەم، کاتێک بێ ئیشی و بێ کاری و دەستبەتاڵی، باڵی بەسەر زۆربەی هەرە زۆری خێزانە هەژار و مامناوەندییەکاندا کێشا و شەپرزەی کردن ــ لە بەرامبەریشدا، گەندەڵچییەکان ڕۆژ بە ڕۆژ کۆشک و تەلار و سامانیان بەوەرە کەشکۆڵانی ئاسمان دەچوو. ئێستا، کۆڵەکەی سێیەم، بە هاسانی هاتە بەردەست، کاتێک داعش هێرشی کرد و دەیان دامەزراوەی میلیشیا و چەتە و بەخاوەن دامەزران و قورسترین و باشترین چەک و چۆڵیان کەوتە بەردەست. بەگومان داڕمانی پەروەردە و دامودەزگاکانی تەندرووستی و تەشەنکردنی گەندەڵی بە شێوەیەک کە لە مێژوودا هاوشێوەی نەبووە، ئەمەش وڵاتەکەی بە کوڕ و کچەو هەندی دە نائومید کرد. جا باشترین نەچیر و قوربانی و مووشتەری ماددەی هۆشبەریش کەسە نائومێد و بێ هیوا و رووخاوەکانی کۆمەڵگان. لە پرتاو هاتنی ئەو لێشاوە تەکنەلۆژیا پێشکەتووەی سەردەمیش لە مۆبایل و ئینتەرنەت و دەڕن و هەیەکانی پەیوەندیکردن و گواستنەوە، شێوازی بازرگانیکردنەکەی هەندە خۆش و هاسان و بەردەست کرد، کە گیراوەکانی نێو زیندانەکانیش، لە ژێرزەمینی خۆیاندا دەتوانن کاری خۆیان بکەن! نابێ خۆمساردی و لاوازی و بەسەروبەری دەزگای دادوەریشمان لەبیر بچێ.

ئیمڕۆ(٢٠٢٢) عێراق، لە زاخۆ وە تاوەکو فاو، بە ترسناکترین و دژوارترین و ناسکترین قۆناغی مێژووی تێدەپەڕێت، هۆکارە سەرەکییەکەشی ماددە هۆشبەرکانە. بەگومان لە لای حکوومەت و

دامودەزگاکانیش، دۆخەکە لە پەردەپۆش کردن و شاردنەوە دەرچوووە، بەداخەوە، هیچ ئامارێکی فەرمیی متمانەپێکراومان، چ لەسەر ئاستی عێراق و هەرێم، چ لەسەر ئاستی شار و ناوچەکان، لەبەر دەست دانییە. لەلایەک دەزگا فەرمییەکان ناڕاستگۆن، لەلایەکی دیکە ئەوان هەر ژمارەی ئەو کەسانە دەزانن کە دەستگیراوان یان ماددەکانیان لێگیراوە. هەرگیز ئاماژە بە ڕێژەی بڵاوبوونەوەی ئافاتەکە ناکەن. ناچار دەبێ زانیاریی لە هیندێ ڕێکخراوی ناحکوومی، لێرە و لەوێ هەڵکڕین ــ وەک ڕیکخراوی عێراقی خاڵی لە ماددەی هۆشبەر.

بە گوێرەی ئامارە نا فەرمییەکانی ساڵی پار، (٤٠٪) ی گەنجانی بەغدای پایتەخت و شارەکانی باشوور ئاڵوودە یان بەکاربەری ماددەی هۆشبەرن. هەرچی ئاماری ئەمساڵە (٢٠٢٢)، ڕیژەکە بەرزدەکاتەوە بۆ (٥٠٪)ی کۆی گەنجانی ئەو دوو ناوچەیە. هیچ زانیارییی ئاماری وردی هەرێمان لەبەر دەست دانییە!

باشە بۆچی، ئەو ئافاتە کووشندەیە وا بەخێرای و بە بەربڵاوی تەشەنەی کردووە؟

هۆکارەکان زۆرن، هەمووشیان یەک سەنگ و یەک قورسایان لە پەرسەندنی ئەو بازرگانییەدا هەیە:

یەک: واپێدەچی، تاوەکو ئەم ساتەوەختە بەرپرس و دەسەڵاتدارانی ئەم وڵاتە ـــ بە هەرێمیشە، بە ئەنقەست بێ یان بێ ئەنقەست، مەترسیی ئەو ئافاتەیان بەجددی وەرنەگرتووە و بە (شتێکی) ئاسایی دادەنێن. تاوەکو ئێستا لە هەموو شارەکاندا کادیر و ئەندام و چەکداری کارامە و شارەزا لەو بوارەدا، کەرتی تایبەتییان لە بەڕێوەبەڕایەتیی پۆلیسخانەکاندا بۆ نەکراوەتەوە. هەر بۆ نموونە، بۆ هەموو شاری میسان (٣٠) کادیری و بۆ شاری بەسرای سێ ملیۆنی کەسی، ژمارەیەکی نەختۆکەت بەرزتریان ، بۆ دامەزراندوون، لە کاتێکدا، بە گوێرەی ڕاپۆرتەکانی پاشماوەی بەعس، لە سەردەمی حوکمڕانی سەددام دا، لە بەغدا و باشوور، بۆ هەر (٨) کەس، یەک پیاوی ئاسایش داندرابوو بۆ چاودێری کردن، ئەوا جگە لە ئەندام و کادیر و لاینگرانی حزبی بەعس! بەڵام لە هەموو پارێزگای بەسرە تەنها یەک کەس هەیە کە لەدەرەوەی عێراق مەشقی پێکراوە لەسەر کۆنتڕۆڵکردنی ماددە هۆشبەرەکان و شێوازەکانی مامەڵەکردن لەگەڵیدا، لە میسان و ذی قاریشدا هەمان شتە. ئەمانە بەڵگەن کە حکوومەت گاڵتەی بەو بارودۆخە دێ.

دوو: بەهێزکردن و پڕ زانیاریی کردن و پڕ چەککردنی ئەوانەی لە مەیدانەکەدا زۆرانبازی لەگەڵ چەتەکانی ئەو بازرگانییەدەکەن، هەر وەکی خۆیانن، لە کاتێکدا ئەندامانی بەرەکەی دیکە، بە چەندایەتی و چۆنایەتی ڕۆژ بە ڕۆژ دەسەڵات و ژمارەی بریکارەکانیان لە پەرەسنەندان.

سێ: بەگوێرەی یاسای ماددە هۆشبەرەکان و ماددە دەروونییەکان یاسای ژمارە (٥٠)، بۆ ساڵی (٢٠١٧)، نزیکەی (٢٠٠) ماددە ئاماژەی پێکراوە، کە دەچننە پێکهاتەی ئەو دەرمانە بێهۆشکەرانە، لە کاتێکدا زۆر زۆر کەم کادیری شارەزایی تایبەتمەند لە بواری کۆنتڕۆڵکردنی ئەو ماددە هۆشبەرانەدا هەیە. ئەسڵان، ناوەکانیشیان نازانن. چۆن دەکرێ تۆ پشکنین بۆ شتێک بکەی، نەزانی چییە و چۆنە! ژمارە کەمی سەگی بۆنکەر، بەو پێیەی لە میسان تەنها (3) سەگی بۆنکەر هەیە، یەکێکیان نەخۆشە، لە بەسرەش تەنها یەک سەگی بۆنکەر هەیە، و ئەم سەگە بۆنکەرانە باشترین توانای بۆنکردنیان هەیە بۆ دەرهێنانی ماددە هۆشبەرەکان لە بازگەکان و دەرگای چوونە ژوورەوەی شارەکان.

چوار: سنووری دوورودرێژی بێ چاودێر و دەروازە، بە تایبەتی لە نێوان ئێران و عێراق دا، پێویستە نێوانی هەر قولووغ و بازگەیەک کەمتر بێ لە (٥٠٠) م، بەڵان ئەوەی هەیە لە (١٠)کم کەمتر نییە. دەتوانین بڵێن سنووری هەر چوار دەوری عێراق بەبێ چاودێر و پاسەوان، کراوەن. ئیمڕۆ کۆترەی زاجل و دڕۆن بە شێوەیەکی ئاسایی لە باشووری عێراق بۆ گواستنەوەی ماددەی هۆشبەر بەکاردێ.

پێنج: باشترین ڕێگەی کونتڕۆڵ کردنی ئەو ئافاتە، ئەوەیە سەرچاوەکەی وشک بکرێت. بە گوێرەی ڕاپۆرتەکان (٨٠٪)ی ئەو ماددانە لە ئێران و (٢٠٪)ی لە وباقی وڵاتەکانی دیکەوە هاوردە دەکرێن. جێی داخەوە، گەرچی لە هەموو کۆبوونە و دانیشتنێکدا، لە نێوان نوێنەرانی ئەو وڵاتانەدا بە تایبەتی ئێران، ئەو باس و خواسە قسەی لەسەر دەکرێ، بەڵام کەس ئامادە نییە زانیاریی پێویست بگۆڕنەوە و دەستی کۆمەک و یارمەتی بۆ یەکتری درێژ بکەنەوە. ئەمە تاڕادەیەک لە نێوان پارێزگاکانیش هەر وایە. ئاڵوگۆڕیی زانیاری ئەمنی و بەدواداچوون بۆ داواکراوان و ئاڵوگۆڕیی ئەزموونەکان؛ کە توانای بەدواداچوونی لە سنووری جوگرافیای ئەم وڵات و پارێزگایانەدا بایەخی زۆری هەیە.

شەش: زۆرێک لە کارمەندانی دژە ماددە هۆشبەرەکان و پۆلیس بە دەست

ه□□ش□ی خێڵەکی دەناڵێنن کە زانیارییان سنووردار دەکات و وایان لێ دەکات لە ئەرک و کارەکانیان سارد ببنەوە. لە ئەنجامی کوشتنی بازرگانێکی مادەی هۆشبەر لەکاتی ڕاوەدوونانی لە یەکێک لە ناوچە سنوورییەکان. تەنانەت ئەفسەرە پێشەنگەکانی پۆلیس لە پارێزگاکانیشدا درێغییان نەدەکرد لە پاراستنی ئەندامەکانیان و وەستان لە تەنیشت خێڵەکانەوە. نەریت و کەلتووری ئەشیرەتگەری باڵادەستە بەسەر خەڵکی ئەو ناوچانە. تەنانەت گرتنی کەسێکی ئڵوودەبوو یان قاچاخچیی لکە سەر بە ئەشیترەتێک، بووە هۆی خوێنڕشتن و تۆڵەسەندنەوە لە لایەن ئەشیترەتی بەرامبەری.

حەوت: مانەوەی کەسە دەستگیرکاروەکان بۆ ماوەیەکی زۆر لە بەندیخانەکان بەبێ حکوومدان و هەڕەش کردن و دەستوەشاندان لە قازی و دادوەرەکان، لە ڕاستیدا ترسیان خستۆتە دڵی کارمەندان و جۆرە دەسەڵات و هێزێکیان بە بازرگان و قاچاخچییەکان داوە کە پتر خۆیان بە باڵادەست بزانن. تاوەکو ئێستا لە باشووردا نزیکەی (٧٤) قازی و دادوەر بە دەستی ئەوانە کوژراون، رووی داوە بە نوێژینیوەڕ و لە ناوەندی بازاڕی تیڕۆرکراوە.

هەشت: هێندێ سەرچاوە، ئاماژە بە ڕۆڵی تێکدەرانەی هێندێ درواسێ دەکەن، کە لە لایەک دەیانەوەێ ئابووریی خۆیان بژێننەو و ئابووریی ئێراق داتەپێنن، لە لایەکی دیکەشەوە، دەیانەوەی گەنج ئەم وڵاتە سەرگەردان و زەبوون و شەپڕەدار بکەن، لە پێناو مەرامی سیاسی خۆیان.

نۆ: غیابی دامودەزگا پەروەردەیی و میدیاکاری و ئایینییەکان، لە هۆشیار کردنەوەی جەماوەر، بەتایبەتی گەنجەکان. زۆر بەدەگەن بەرنامە و کۆڕ و سیمینار و وتاردانی زانستییانە لە لایان کەسانی پسپۆڕ و شارەزا پێشکێش دەکرین. ناوە ناوە دیداری تەلەڤزێۆنی سازدەکرێت، کە میوان پێشکەشکارەکان شەرمنۆکانە و بە ترسە وە لە بن لێویان زانیاری دەدرکێنن و هیچ شتێکی ئەوتۆ پێشکێش ناکەن کە ئومێد بەخشی بێ، ئەوانیش هەر وەک خەڵکەکە دەڵێن (دەبێ... پێویستە...، بەرانامە دابرێژرێت...).

ئایندەی عیراق بەدەست ئەو ئافاتە کووشندیە، بەرەو کوێ دەچێ؟

ئێستا دەزگاکانی پۆلیس و ئاسایش، لە ناوەند و باشووری عیراق بە دەنگی بەرز دەڵێن:"دێ، بارودۆخەکە لە دەسەڵات و هێزی ئێمە دەردەچێ." ئەمەش زەنگێکی مەترسیدارە. جا ئەگەر عێراق بەراورد

بکەین لەگەڵ چەند وڵاتێک کە کووشتەی ئەو ئافاتەن، ئەوا دەگەینە ئەو ئاکامە، کە دوو ڕێگامان لە پێشە:

ڕێگەی یەکەم: بەرەنگاربوونەوەی یەکلاکەرەوە:
بە ڕێگریگرتن و بەربەست دان لە پتر بڵاوبوونەوەی ئەو پەتایە دەبێ دەسەڵاتداران بە جددی بێنە سەرخەت و هەر هەموو وەزارەتەکان، بە نەخشە و پلانی تۆکمە و ورد و واقیعبینانە ڕووبەڕووی ئەو مافیایانە ببنەوە. لە پێش هەمووشیان وەزارەتی بازرگانی و وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی دەرەوە و وەزارەتی داد، ئەوجا هەر وەزارەتەی بە گوێرەی ڕۆڵی سەرشانی خۆی.

ڕێگەی دووەم: بەڕەڵاکردنی مافیاکانی ماددە هۆشبەرەکان:
ئەگەر سەیری وڵاتێکی وەکو لوبنان بکەین، دەبینین، کە لەژێر قەڵەمڕەوی میلیشیا چەکدارەکان، دەشتەکانی بیقاع، بوون بە باغچە و مەزرای چاندنی هەموو جۆرە ڕووەکێکی بەرهەمهێنەری ماددەی هۆشبەر. بە ڕۆژی ڕۆناک لەبەرچاوی هەموان ئەو کاسبییەی خۆیان دەکەن. ئەگەر سەیری وڵاتێکی وەکو مەغریب بکەین، کە بە چاندنی ئەو جۆرە ڕووکە بەناوبانگە، دەسەڵاتە باڵایەکانی حکوومەت. لە تەقەڵەی سەرەوەی هەڕەمەکە تا بنکەکەی، بازرگانی بەو ماددانە دەکەن و خۆیان ملەستوورتر دەکەن و منیەتی کەسیش نازانن.

ئیمڕۆ لە بەغدا گەڕەکی بەتاوەن، کە جاران خۆشترین گەڕەکی ئەرمەنی و مەسیحییەکان بوو، دوای ڕۆودونان و دەربەدەرکردنی ئەوان، مافیاکانی ماددە هۆشبەر و سێکس و قومار دەستیان بەسەر داگرتووە، و هیچ هێزێکی عێراقی حەددی نییە پێبنێتە ئەو گەڕەکە. مافیاکان، تەنانەت گۆڕستانی خۆشیان لەوێ هەیە.

لە باشووریش ناوچەی ئەهوارەکانی هاوسنووری ئێران، بە تەواوەتی لەژێر دەسەڵاتی چەکدارانی مافیاکان دان و هیچ هێزێک ناتوانی لێیان نزیک بێتە و هێزی ملیشیایش لە ناوچەکە هەیە پشتیوان و کۆمەکیان دەکەن.
جا ئەگەر ئەو ناوچانە هەروا بە بەڕەڵایی بمێنەوە، ئەوا ڕۆژ بە ڕۆژ مافیایەکان تێیاندا بەهێزتر دەبن، تا دەبن بە کیانی سەربەخۆی بەهێزی خاوەن چەکی قورس و پێشکەوتوو.

ئەمە پێشبینییە بە هەڕەمیشە، هەر کاتێک، ئەو مافیایانە هەستیان کرد هێز و ژمارە و دەسەڵاتیان گەیشتووەتە ئەو ڕادەیە کە بتوانن، ئیدارەی ناوچەی خۆیان بدەن، ئەوا دوور نییە، دەست بەسەر

ناوچەکەی عاسە دا بگرن و بیکەن بە تۆرێ بەڕێی خۆیان، وەک ئەوانەی ئەفغانسان و کۆلۆمبیا. جا مەترسییە گەورەکە ئەوکاتە دەتەقێتەوە، کە چەند ناوچەیەک، دەکەونە ژێر دەسەڵاتی چەند دەستە و تاقمەکی مافیای ڕکابەر، ئەوا بەردوام دەبێ چاوەڕوانی شەڕ و پێکدادان و تۆڵە کردنە و خوێن ڕشتن بن ـــ وەک لە چەندان وڵاتاندا هەیە.

چونکی دەسکەوتیی ماددی ئەو بازرگانییە، خەیاڵییە، ئەوانەی ئەو ئیشەدەکەن، هەرگیز ئامادەنین دەستبەرداری بین و هەمیشە خەونی مەزنتریان هەیە. بەڵام خەونە گڵاو و قێزەوەن!

بەداخەوە لە ٤/١١/٢٠٢٢. بەڕێوەبەرایەتیی بەرەنگاربوونەوەی ماددەی هۆشبەر لە بەغدا، ئاشکرای کرد، کە بە یەکەمینجار لە عێراق دەستیان بەسەر دامودەزگای درووستیکردنی حەبی بیهۆشکەردا گرتووە. کەواتە عێراق دەبێتە بەرهەمهێنەری ئەو ماددەیە و پێویست بە هاوردەکردنی ناکات. بە زانیارییەتان، سوریا ساڵانە پتر لە دوو ملیار دۆلاری لە درووستکردنی حەبی بێهۆشکەر دەست دەکەوێ، ئەمە دەوڵەت بە ئاشکرا بەڕێوەی دەبات، لوبنانیش بە مەرتەبەی دووەم دێ لە بەرهەمهێنانی ئەو تەرزە حەبە.

پووختەی بابەتەکە:

ئیمڕۆ گەنجانی ناوەند و باشوور، بە خێزانەکانیانەوە، دەناڵێنن بە ماددەی کریستاڵ و ماددەکانی دیکە و گەنجانی باکووریش پتر ئاڵوودەی حەبی کەپتاگۆن بوون. ئامارەکان دەڵێن:

(٦٠٪) ی بەندکراوەکان، کەیسەکانیان پەیوەستە بە ماددەهۆشبەرەکان.
(٩٧٪)ی بەکاربەرانی ماددەهۆشبەرەکان گەنجن.
(٦٥٪)ی ئەو کەسانە لە خێزانە هەژار و دەست کورتەکانن.
(٨٧٪)ی خوێندەوارییان بنبەڕەتییە.
(٤٥٪)ی ئەو کەسانە بێ ماڵ و حاڵ و خانوونە.
(٣٣٪) یان هیچ ئیش و کارێکیان نییە.
(٦٧٪) ئیشی سەرپێی و ئازاد دەکەن.
(٦٠٪) یان تەمەنیان لە نێوان (١٥ ـــ ٣٥) ساڵە.
(؟٪) لە کچەکان تەمەنیان لە نێوان (١٠ ـــ ١٥) ساڵە.

پێشبینی دەکرێ لە ماوەی (٥) ساڵی ئایندە، گەر بارودۆخەکە وەک ئێستا نەگۆڕێ بە ، (٧٠٪) ی گەنجانی ناوەند و باشوور ببنە بەکاربەری ماددە هۆشبەرەکان. بو گوێرەی ئامارەکان هەموو مانگێک بای (٣) ملیۆن دۆلار ماددەی هۆشبەر دەستی بەسەر دادەگیرێ. لە هەشت

مانگی دوایدا بە یەکجار (١٤) ملیۆن دنکە حەب گیراوە لەگەڵ (٣٠٠) کیلۆگرام ماددەی بێهۆشکەر و (١١) هەزار بازرگانیش گیروان. بەندیخانەکان پڕبوون بە زیندانی کراو، کە لە نێویاندا ژن و کوڕ و کچ و گەنج و نەوجەوان هەیە.

کاتی ئەوە هاتووە، بەرپرس و دەسەڵاتدارانی عێراق و هەرێمی کوردستانن، جددیتر، مەسەلەی ماددە هۆشبەرەکان، دیڕاسە بکەن و کاری جددی بکەن بە واستاندنی ئەو بڵاوبوونە خێراییەی کە ئەگەر زوو بە زوو ڕانەگیری، هەمووان زەرەمەندی گەورە دەبن.